

Програмно-целеви метод за предотвратяване на природни и предизвикани от човека бедствия

Стефко Бурджиев

Program-target method for disaster prevention: *To solve the complex problem of reducing natural and technological risks and consequences of natural disasters, accidents and catastrophes in Bulgaria, in the interest of enhancing the safety of the individual, society and the environment in terms of natural and manmade disasters and to create the necessary conditions for sustainable development of Bulgaria, should be used program-target method.*

Key words: *Disaster prevention, risk reduction, natural and manmade and disaster, reducing the risk, vulnerability, mitigation.*

ВЪВЕДЕНИЕ

За комплексното решаване на проблема за намаляване на природните и технологичните рискове и последици от стихийни бедствия, аварии и катастрофи в Р. България, в интерес на повишаване безопасността на личността, обществото и околната среда в условията на природни и предизвикани от човека бедствия и за създаването на необходимите предпоставки за устойчиво развитие на Р.България, следва да бъде използван **програмно-целевият метод**.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Съвременният период на развитие на обществото се характеризира с все по-голямо увеличаване на противоречията между човека и обкръжаващата го природна среда. В резултат на икономическото развитие нивото на антропогенните натоварвания на биосферата се доближи до критичното и заплашва с необратими последици световната цивилизация.

Средният годишен ръст на социалните и икономическите загуби от природни и технологични бедствия има следното числово изражение: по брой на загинали 4%, на пострадали 8%, на материални щети 10%. Съгласно български учени и експерти, средногодишните съвкупни материални щети с разходите за ликвидиране на последиците от бедствия през следващите години в Р.България може да достигне до 5% от БВП на страната.

Средното ниво на индивидуалния риск за населението на Р. България с два пункта превишава допустимото равнище, прието в развитите страни в света, обаче условията за анализа и управление на риска от бедствия, преминаването към нормиран допустим риск и намаляване на тази основа на индивидуалния риск в страната още не са създадени.[3]

Като вземем под внимание мащабите на преките щети от бедствия, на разходите за тяхното ликвидиране и за оказване на помощ на пострадалото население и територии, **можем да направим извода, че в близка перспектива по редица показатели икономиката на страната няма да бъде в състояние да попълва загубите, нанесени от бедствия.** В подобна ситуация преходът към устойчиво развитие изглежда нереален **без рязкото повишаване на нивото и ефективността на мерките за предотвратяване, намаляване на опасността, на мащабите и последиците от бедствия.**

Тъй като много катастрофи и стихийни бедствия не могат да бъдат предотвратени, борбата за намаляване на щетите и загубите от тях става важен елемент на политиката на страната, в основата на която трябва да заемат място прогнозирането и своевременното предупреждаване на хората за грозящото ги бедствие.

Следва да се отчете и факта, че науката с нейния огромен потенциал придоби способността да прогнозира кризите от всякакъв род и сложност. *Това радикално променя съвременната среда, давайки възможност да се изпреварват извънредните ситуации с иновационна дейност, която или напълно отстранява, или отслабва негативните въздействия на бедствията върху социалната, биологичната и геологичните сфери.*

Съгласно разчетите на международни експерти и учени на БАН, необходимите загуби за прогнозиране и осигуряване на готовност за посрещане на катастрофите и стихийните бедствия **в 10 до 15 пъти намалява размера на предотвратените щети.**

Доскоро първостепенно внимание при решаване на проблемите за защита на населението и териториите от бедствия се отделяше **на оперативното реагиране и първата помощ на населението.**[1] Тези усилия обаче поглъщат все повече разходи. Съществуващите ограничени ресурси **трябва да бъдат насочени първо към намаляването на риска и осигуряването на безопасността на човека, а не за заплащане на огромните разходи за покриване на причинените щети.**

Основен изход от създалото се положение е създаването **на нова идеология на противодействие на катастрофите** и разработването на нейна основа на **държавна стратегия за намаляване на рисковете** и последиците от бедствия, **в центъра, на която трябва да бъде поставена реализацията на научнообоснована и икономически целесъобразна система от превантивни мерки за предотвратяване на бедствия.**

Актуалността на проблема е обусловена също от необходимостта да се изпълнят от Р.България международните задължения в областта на предотвратяване на глобални и национални катастрофи, за осигуряване на дълготрайно и устойчиво развитие на цивилизацията.

Въпреки сложността на социално-икономическото развитие на Р. България, на защитата на населението и териториите от бедствия с природен и технологичен характер напоследък се отделя сериозно внимание. На този етап в основни линии следва да бъдат решени задачите за спасяване на населението от аварии, катастрофи и стихийни бедствия, насочени към оперативно реагиране и ликвидиране на бедствия.

В резултат на това:

- Бяха заложили основите на нормативната правна база за осигуряване защитата на населението и териториите от бедствия;

- Бяха разработени високоефективни технологии и технически средства за ликвидиране на бедствия;

- Работи се по създаването и развитието на системата на мониторинга и прогнозирането на бедствията;

- Осигурена е готовността за реагиране на органите на управление, на сили и средства, предназначени за ликвидиране на бедствия с природен и технологичен характер;

- Създава се система за организация и провеждане на международни хуманитарни акции.

Целта на държавната политика за намаляване на рисковете и последиците от бедствия с природен и технологичен характер трябва да стане осигуряването на гарантирано ниво на безопасност на личността, обществото и околната среда в рамките на показателите на приемливия риск, на критериите (нормативите) които са установени за съответния период на социално-икономическото развитие на страна с отчитане на световния опит в тази област.

Разработената Национална програма за защита при бедствия с природен и технологичен характер в Р.България за периода от 2009 до 2013 г. от

МВР на Р.България и на Българската академия на науките с участието на министерства, ведомства и други субекти от страната, става механизъм за практическото реализиране на основните концептуални положения на държавната политика за предотвратяване на бедствия и намаляване на техните последици.

Целта на Програмата е съществено да се намалят природните и технологични рискове и последици от аварии, катастрофи и стихийни бедствия в Р. България в интерес на повишаване безопасността на личността, обществото и околната среда в условията на евентуални бедствия и създаване на необходимите предпоставки за устойчиво развитие на Р.България.

Решаването на проблемите за намаляване на рисковете и последиците от бедствия с природен и технологичен характер **не е еднократно действие, а еволюционен процес**, който изисква постановка и уточняване на целите на всеки етап. Реализирането на Програмата се планира да бъде извършено на два етапа.

I-вият етап (2009-2010 г.). Целта на етапа е да набележи пътищата и мерките за прекратяване на неблагоприятната тенденция за увеличаване на броя и мащабите на последиците от бедствия с природен и технологичен характер в Р. България (РБ).

За постигането на тази цел трябва **да бъдат разработени и реализирани най-ефективните мероприятия, които осигуряват получаването на резултати в близка перспектива.** Предвижда се разработването на научни, нормативно-методични, организационни и икономически основи за по-нататъшна практическа реализация на програмните мероприятия в пълния им обем.

На този етап на изпълнение на Програмата се предвижда да бъдат решени **следните задачи:**

- Обобщаване и развитие на теоретичните и практическите основи на анализа и управлението на комплексния риск от бедствия с природен и технологичен характер, обосновка и внедряване на държавните механизми за нормативно, правно и икономическо регулиране на риска от аварии, катастрофи и стихийни бедствия;

- Усъвършенстване и развитие на федерална, регионални и ведомствени системи на мониторинг, прогнозиране и оценка на риска от бедствия с природен и технологичен характер;

- Създаване на единна държавна система за информационно обезпечаване на управлението на риска от бедствия с прилагането на нови информационни технологии;

- Разработване и реализиране на комплекс от неотложни и ефективни мерки за предотвратяване на бедствия в регионите на страната, които имат високи значения на показателите на комплексния риск;

- Усъвършенстване на системата за подготовка и преподготовка на специалисти по управление на риска, развитие на системата за обучение на населението да действа за цел предотвратяване и ликвидиране на последиците от бедствия.

II-рият етап (2011 – 2013 г.) има за цел да осигури реализирането на Програмата в пълния ѝ обем и да реализира на практика основните положения на държавната стратегия за намаляване на рисковете и последиците от бедствия с природен и технологичен характер в Р.България. Предвижда се възможността да се коригира на този етап Програмата въз основа на анализа на резултатите, получени на първия етап и на заделения обем от финансови средства.

На втория етап ще бъде осъществена широкомащабна практическа реализация на комплекса от програмни мероприятия по всички направления, в това число:

- Внедряване на резултатите от научно-изследователските и опитно-конструкторските дейности по проблема за намаляване на рисковете и последиците от бедствия с природен и технологичен характер;

- Влизане в действие на най-новите информационни технологии, на системите за прогнозиране, мониториране и осъществяване на контрол над риска от бедствия с природен и технологичен характер;

- Реализиране на държавните механизми за нормативно, правно и икономическо регулиране на риска и намаляване на последиците от бедствия с природен и технологичен характер;

- Осъществяване на комплекс от дългосрочни мероприятия по предотвратяване на бедствия, управление на природните и технологични рискове и намаляване на последиците от катастрофи на териториите на страната, за които комплексният риск е най-голям и излиза извън допустимите размери;

- Реформиране на системата за подготовка на кадри и обучение на населението за действия по предотвратяване и ликвидиране на бедствия.

Програмните мероприятия, които изискват инвестиционни вложения, се реализират на втория етап на Програмата.

Системата от програмни мероприятия включва **6 основни направления (подпрограми)**:

1. *Разкриване на опасностите и комплексен анализ на риска;*
2. *Прогнозиране и мониториране на бедствия;*
3. *Комплексна защита на населението и териториите от аварии, катастрофи и стихийни бедствия;*

4. *Държавно регулиране на дейностите за намаляване на рисковете и последиците от бедствия;*

5. *Информационно осигуряване на управлението на риска от бедствия;*

6. *Подготовка на населението и специалистите за действия по предотвратяването и ликвидирането на бедствия, развитие на методичната и материално-техническата база на подготовката.*

Осъществяването на Програмата ще става в условията на ограничени възможности за финансиране националния бюджет. В хода на реализация на Програмата обемите на финансиране на програмните мероприятия подлежат на ежегодни корекции с оглед на реалните възможности на националния и общинските бюджети.

Предполага се привличането на целеви отчисления от печалбата на предприятията, заинтересовани от осъществяването на Програмата, на средства от търговски банки и други стопански субекти, в това число застрахователните компании, а така също средства от извънбюджетни фондове и обществени организации.

В резултат от реализирането на Програмата се очаква:

- Съществено издигане нивото на защитеност на населението и териториите;
- Разработване на система от показатели и нормативи на приемлив природен и технологичен риск;

- Осъществяване на комплекса от мерки за разкриване на опасностите и оценка на риска от бедствия;[2]

- Реализиране на комплекса от превантивни мероприятия ще позволи по предварителни оценки с 30-40% да се намалят загубите;[4]

- Усъвършенстване на механизмите на държавно управление на безопасността от потенциално опасни обекти;

- Преминаване към нормиране на допустимите рискове ще осигури намаляването с 40-50% риска за населението, живеещо в районите, подложени на въздействието на природни и технологичен опасности;

- Създаване и развитието на единната държавна автоматизирана система на мониторинг и прогнозиране на бедствия;
- Съкращаване на сроковете за вземане на решения при провеждането на аварийно-спасителни и други неотложни работи при ликвидирането на бедствия;
- Развитие на мобилни аварийно-спасителни формирования ще осигури изпълнението на целия обем от аварийно-спасителни работи при бедствия в рамките на необходимите медицински и технологични показатели;
- Намаляване на количеството и мащабите на последиците от бедствия с природен и технологичен характер, преминаването към нови, безопасни, енергоспестяващи технологии;

Разчетите показват, че най-вероятният срок за възстановяване на средствата по Програмата е **3,5 до 4 години**.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разгледаният програмно-целеви метод за реализиране на държавната политика за предотвратяване на бедствия и аварии **в крайна сметка ще осигури по-устойчивото развитие на Р.България**, успешното изпълнение на поетите международни задължения в областта на предотвратяване на глобални и национални катастрофи и активното участие на Р.България при решаването на проблемите на устойчивото развитие на цивилизацията.

За постигането на по-добри резултати по всяко едно от посочените направления е абсолютно необходимо подобряване на координацията и най-ефективното използване на съществуващите, познанията и опита на хората, най-ефективното използване на ресурсите на страната, тяхното усъвършенстване, още по-активното участие на БАН, висшите училища, браншовите и други организации за подпомагане на държавната администрация в изграждането на единна интегрирана държавната политика за мониторинг и управление на риска от природни и предизвикани от човека бедствия, по-нататъшно усъвършенстване на превантивната дейност, понижаване на потенциалния риск и постигане на ефективно управление при възникване на бедствени ситуации в отделни райони или страната, като цяло.

ЛИТЕРАТУРА

[1] В.Шаламанов и колектив, Изследване за анализ и оценка на системата за защита на населението и реагиране при извънредни ситуации, НКС при ПКЗНБАК – ЦИНСО-БАН, С, 2004.

[2] Ворабъева Ю.Л., Стратегическите рисци России и оценка и прогноз, Деловой експресс, Москва, 2005.

[3] Домнали Д.Х. Гибсън Д.Л., Иванчевич Д. М., Основи на мениджмънта, С., 1997.

[4] Закон за защита при бедствия, бр. 102 на ДВ, С., 2006.

За контакти:

д-р инж. Стефко Бурджиев, тел.: 082-812 223, e-mail: s.burdzhiev@gmail.com

Докладът е рецензиран.